

FAMILJEKONVENTIONER OCH BEFOLKNINGSPROPAGANDA

Av lektor ERIK ARRHÉN, Uddevalla

DET är bekant, att Augustus på sin tid bedrev en positiv befolkningspolitik. Den innebar bl. a. utdelande av premier och belöningar till barnrika familjer, vilka gåvos sken av statshandlingar. Att denna form valdes hade med säkerhet sin grund i önskemålet att utåt erhålla en propagandistisk verkan. Metoden är för modern tid icke främmande. Vi känna den från tredje republikens Frankrike, från Mussolinis Italien och Hitlers Tyskland. Den har givetvis endast framstått som ett av de medel, vilka de statliga myndigheterna tillgripit för att ernå relief för sina syften. I bakgrunden skymta också Augustus' revolutionerande arvslagstiftning, än längre tillbaka Julius Cæsars jordpolitik till fromma för de barnrika familjerna, skonandet av barnafäderna vid utskrivningarna till krigstjänst under Hannibalskrigen, ja, även skatten på de ogifta redan 403 f. Kr. i samma romerska stat, liksom även en senare tids socialpolitik av skiftande struktur inom de här nämnda länderna. Propagandan, i tal, skrift och gärningar, gick hand i hand med de praktiska åtgärderna.

Det är icke fullt klart, om de statliga myndigheterna i vårt land insett, att propagandans rätta bedrivande, då det gäller nåendet av befolkningspolitiska målsättningar, är av en mycket stor betydelse. Detta är i så fall så mycket märkligare, som ett demokratiskt organiserat samhälle icke borde stå främmande för synpunkter av denna art. Vi människor sägas i mycket hög grad vara slavar under konventionen, under de föreställningar, som delas av de många och som överensstämman med skick och sed, takt och ton. Varje generation torde utbilda sina egna konventioner på olika områden och dessa kunna ibland te sig ödesdigra nog. Under 1800-talet hörde det t. ex. på barnfrågans område till god ton i borgerliga kretsar att ha många barn. Det räcker, om man ej vill taga del av befolkningsstatistikens vittnesbörd, att erinra om genrebilderna från denna tid, memoarerna eller andra tidsskildringar. Det

myllrar av liv i barnkammare och på den tidens naturvuxna lekplatser. I vår tid är sorlet från det växande släktet mera dämpat. Konventionen har förändrats. Det flydda århundradets barnrika familjer ha krympt samman. Enbarns- eller tvåbarnsfamiljen har blivit regel och i kolumnen för levande födda i befolkningsstatistiken hade det femsiffriga talet en längre tid ersatt det sexsiffriga. »Befolkningskrisen» har blivit ett faktum.

Mången är nu benägen att hävda, att dagens viktigaste uppgift är att i positiv riktning förändra barnkonventionerna, sådana dessa under närmast föregående generation till all olycka utbildade sig, att förändra vanan att ha 1—2 barn till en vana att ha 3—4 barn, varmed resultatet bleve vunnet, vår »befolkningskris» bleve löst. En dylik uppfattning har mycket, som talar för sig. Det samhälle, som finge sin prägel av familjer med ett större antal barn än nu, skulle med säkerhet präglas av en annan anda än det nuvarande. Nu tåga i stort sett våra styresmän, både regering och riksdag, då det gäller dessa för folket livsviktiga ting och man kan fråga sig, om icke detta förhållande har sin logiska förklaring däri, att våra myndighetspersoner äro bärare av just den fördärliga konvention, som det nu gäller att bryta; de flesta tillhöra ju den generation, som knäsatte den. Även 1935 års befolkningskommission faller i dessa avseenden under samma bedömande, ehuru den även kan rosas i vissa avseenden och för vissa riktiga initiativ. Men den uraktlät att utnyttja de möjligheter till propagandistisk verksamhet, den hade i sin hand, att giva en appell.

Denna eftersläpning av stämningarna från generationen med 0—1—2 barn gör sig gällande som ett hämmande element i dag. Det är här en förändring måste åstadkommas. Konventionen måste bli en annan. Det måste för den stora massan göras klart, att varje samhällsklass, som ansluter sig till vår tids födelsestreck, därmed »icke vinner annat än att själv gå under». Dessa ord yttrades i ett förstamajtal 1938 av den danske socialdemokratiska ministern K. Kristian Steinecke och de hade sin adress till dansk arbetarklass. Emellertid äro de aktuella även för medel- och överklass både i Danmark och i andra nordiska länder.

Om vi nu äro benägna att tillmäta propagandan en stor betydelse i här berörda sammanhang, hur skall den då bedrivas? Till en början vore det helt säkert mest önskvärt, om den kunde bedrivas i samhällelig regi, att staten med sin auktoritet och sina resurser stödde en verksamhet av denna art. Ett dylikt arrangemang vore att föredraga framför det »privata initiativet», vilket alltid kan

misstänkliggöras och ofta råkar i svårigheter på grund av brist på pengar och arbetskraft. Propagandan kunde därmed också bli mera mångsidig och få tillträde till områden, där den under andra förutsättningar måste uppträda som supplikant eller nekas tillträde, därför att den ej vore auktoriserad, t. ex. inom skolväsendet, den militära världen o. s. v. Regering och riksdag borde i tal och gärning stödja ett arbete av detta slag, väl medvetna om vilka följder underlåtenhetssynderna i dessa avseenden mycket snart få.

Det har sagts, att man i propagandaarbete vinner de bästa resultaten genom det talade ordet. Måhända är detta sant. En dylik talarverksamhet bör helst bedrivas inom redan existerande organisationers led. En löftesrik ansats har i Sverige gjorts av Svenska Befolkningsförbundet Familjevärnet, som bildades 1941. Denna organisation har vinnlagt sig om, dels att avpolitisera befolkningsfrågan, dels att genom en serie kortare eller längre kurser sprida befolkningspropagandan inom våra ledande ungdoms- eller sociala organisationer, ett arbete, som hittills kan sägas ha varit framgångsrikt. Denna organisation skulle helt säkert med statligt stöd kunna äga alla förutsättningar att utvecklas till en auktoritativ upplysningscentral på området. En verksamhet av liknande slag är känd från andra länder långt före det nu pågående kriget. I Belgien arbetade sedan 1921 De barnrika familjernas förbund (Ligue des familles nombreuses) och även inom detta lands fackföreningskretsar stod man positiv till en propaganda av denna art. I Frankrike verkade Centralkommittén för familjetillägg på liknande sätt. I bägge länderna hade propagandan drivits samtidigt med arbetet att förverkliga önskemålet om »familjelön», en speciell sida av den praktiska befolkningspolitiken, som ej här skall sysselsätta oss. I Tyskland och Italien har befolkningspropagandan bedrivits från statliga centraler och med mycket stora medel till sitt förfogande.

Det väsentliga för vår del blir, att en talarpropaganda i stor skala är behövlig. Den bör främst rikta sig till den uppväxande ungdomen, i skolor av olika slag, och de militära övningslägren få ej glömmas. Det vore lämpligt, om en organisation av Familjevärnets typ kunde få stå för riktningsgivande kurser för lärare och talare, avsedda att på ett mera rörligt sätt användas utåt, likaså om medel funnes för affisch- och broschyrpropaganda. Det gäller främst att klarlägga vissa elementära fakta, att bemöta de enklaste argumenten för barnbegränsning, som nu bidraga till att upprätthålla dagens olycksdiga konventioner på området, samt

att i allmänhet klarlägga och påvisa följderna av en alltför stark inskränkning av barnantalet, dels ur samhällsekonomisk synpunkt, dels ur enskild lyckosynpunkt o. s. v.

För propagandarbetet på dessa områden spelar vidare pressen en mycket stor roll. De befolkningspolitiska notiserna måste bedömas av folk, som ha ett levande intresse för befolkningsfrågan. Den redaktionella ledningen och personalen måste vinnas för en samhällstyp, där familjen står som riktrote.

En annan hithörande sida berör annonsering och reklam överhuvud taget. I annonsen och reklamplakatet figurerar ofta familjen. Det är av vikt, hur den framställs. Den bör framställas med minst fem personer, far, mor och tre barn. Allt för ofta ser man nu för tiden far, mor och ett barn, ibland inget barn, stundom två barn, figurera i dylika sammanhang. Denna detalj är ingalunda oviktig. Därmed hamras på ett omedvetet sätt tidens sjukliga konvention in i folkmedvetandet: det anses *normalt* att ha ett barn, två barn. En husmor har också påpekat, att våra kokböcker numera oftast presentera sina recept för högst fyra personer. Det gjorde man inte i fars och farfars tid.

Ett utomordentligt propagandamedel erbjuder filmen, särskilt kortfilmen. Familjevärnet har också här visat vägen men saknar för närvarande medel för att fortsätta. Man kan erinra om de goda propagandaresultat, som våra militära instanser uppenbarligen vunnit för att popularisera de olika försvarsgrenarna. Även familjeliv och barnaglädje kunde vara tacksamma föremål för kortfilm och väl fylla sin plats före biografkvällarnas »storfilmer».

Ett propagandamedel av samma höga värde är radion, där den korta sketchen kan komma till användning. Även här har Familjevärnet sökt visa vägen men mäktar icke fortsätta utan starkare ekonomiskt stöd. Det kan i förbigående anmärkas, att ett programslag som familjen Björk ligger i linje med en god befolkningspropagandas syften (även i denna trevliga familj finns det dock bara två barn). Vad det gäller är att popularisera familj och familjeliv, att erinra om att dessa begrepp verkligen existera och innebära en av livets viktigaste lyckomöjligheter.

Vi ha till sist också att nämna utställningar som lämpligt medel att påverka den allmänna opinionen. Här bör befolkningspropagandan ha möjlighet att komma till tals men också hela den del av närings- och affärsliv, som mera omedelbart har familjen som kund. Därmed illustreras för alla det stora sammanhang, som härvidlag föreligger och som ej bör brytas. Ett rätt stort antal

av denna typ ha redan ägt rum i vårt land, arrangerade, också de, av Familjevärnet. De ha varit livligt besökta och ha t. o. m. visat sig kunna gå ekonomiskt ihop, ett förhållande, som kanske icke är så vanligt. Några ha även lämnat rätt betydande överskott, vilka möjliggjort för arrangörerna att taga nya initiativ, t. ex. upp-rättandet av beklädnads- och skocentraler, vilket i dessa tider må sägas motsvara ett behov.

Att befolkningspropaganden hittills åtminstone gjort den nytan, att den öppnat ögonen för därmed sammanhängande viktiga samhällsproblem av ekonomisk eller annan art, visar det förhål-landet, att befolkningsfrågan för närvarande står centralt place-rad både på vår industris och vår modernärings diskussionsschema. Vid Industriförbundets årsmöte i Stockholm den 13 april 1943 åter-kommo talarna ständigt till de befolkningspolitiska synpunkterna och likaså var förhållandet vid Svenska Lantbruksveckans för-handlingar i mars. Kooperativa Förbundet har redan tidigare tydligt markerat sitt intresse för dessa frågor. Det är därefter vi så fort som möjligt måste komma. Vi måste göra klart för alla, att vi, av kända skäl, endast ha några fattiga år på oss för att vrida tiden rätt igen. Detta kan delvis ske på propagandans väg och det har, som sagt, även visat sig kunna ske. Sedan kommer det också an på kloka, väl överlagda befolkningspolitiska åtgär-der. Men det är en annan historia. Framst gäller det nu, att staten bidrager till att upplysa folket, att säga det sanningen, hela san-ningen och att intet förtiga. En fara är redan till hälften avvärjd, om man vet dess vidd.